त्तिनिमित्तं समाहारे तु द्विवस्तित्वादिनेव समूहस्य भानात् समूहत्वेनेव प्रवृत्तिनिमित्तमिति विशेषः। एवञ्च उभयत्रैव समूहस्य बोधः। (७) असामर्थ्यादिति एकार्थीभावाभावादित्यर्थः। तथाहि वङ्क्रो.घटकपटानां कर्मत्वमभावेनैव द्वन्द्वघटकपटानां चार्थत्वमभावेनैव एकार्थीभावकारकः "समर्थः पदविधिरिति" पा० परिभाषितत्वात् अर्थ द्वन्द्वस्य। नचेतरेतरान्वये परस्परनिरपेक्षाणामेकार्थीभावः सम्भवति येन समुच्चयान्वयविकार्थीभावेऽन्यौ स्यातां। ततश्चेतरेतरयोगे समाहारे च साहित्यस्य सत्त्वादेकार्थीभावस्तथास्तदभावात् तथेति बोध्यम्। इयांस्तु विशेष इतरेतरयोगे साहित्यं विशेषणं द्रव्यं विशेष्यं, समाहारे तु साहित्यं प्रधानं द्रव्यं विशेषणमिति यथा चानयोर्बोधवैलक्षण्यं तथाकरे दृश्यम्"। पक्षान्तरं चात्र पुनरयकम् यथा "मूर्खोऽपि शोभते तावत् सभायां वस्त्रवेष्टितः। तावच्च शोभते मूर्खो यावत् किञ्चित् न भाषते" हितो०। इतल्ययोगित्वं १०पिनियोगे च शब्दार्थेचि०। इत्र तुल्ययोगितालङ्कारस्य चेन द्योतनात्तस्य तदर्थकता यथा "सङ्कुचन्ति सरोजानि खैरिणी वदनानि च" चन्द्रा०। एवं दीपकालङ्कारद्योतकताऽपि १६६पृ० द्रष्टा। "सती च प्रयोषित् प्रलापिन निश्चला" माघः। चकारद्वयप्रयोगे क्वचिदविलम्बयोगितायाः क्वचित्तुल्यप्राधान्यस्य चावबोधनम् यथा "इतरेतरिता पतरथेन तेन स्तुता च हृष्टा च यभाण भैमी" नै०। "कला च सा कान्तिमती कलाभृतस्तमस्य लोकस्य च नेत्र कौमुदी" कुमा०। लिङ्गवचनं चण यद्यर्थे तस्य प्रयोगे णित्त्वम्।

च पु० चीयते शुक्लश्च किरणैः अङ्गं परधनं या चिनोति वा चि-ड। १चन्द्रे २कच्छपे ३चौरे ४चण्डेशे ५चर्वणे च मेदि०। ६निर्वीजे ७दुर्जने च त्रि० शब्दरत्ना०।

चक भ्रान्तौ सौ० पर०अक० सेट् चुरादि। चकति अचकीत्। चचक्ष।

चक प्रतिघाते लोके च भ्वा० आ० अक० सेट। चकते अचकिष्ट चकक्षे। मिते चकयति। प्रतिघातः भयं चेद्धकोऽनिष्टगङ्गया गमनादिप्रतिरोधः। "व्याघ्रादसेरचकता करिणीव यासि" कृष्ण०। "मैलगुप्तचकितेश्वरः" रघुः। उद+अप्रतिघाते। "यं चकितमवलुचितमय उच्चकचि" माघ० ६।१२।७६। उच्चकाशि आतिष्ठतानि भवन्ति

चक्ष दीप्तौ अदा० जुहो० पर० अक० सेट। चकासि अचकासीत्। चकसाम-बभूव आस चकार। कर्तरि। अचचकासत्। "चकासति च मासादास्तथा रत्नेषु आ-यति"। "चकासां चक्रुरुत्तस्थुः" "शोकादभूवैरपि भूचकासाञ्चकार नाथेन्द्रस्थाद्यमित्रैः" भट्टि:। "चकासत चारु चमरुच्चमणा" माघः।

चकित न० चक-भावे क्त। १भये २सम्भ्रमे च। "कतोऽपि दयितस्यापे चकितं नयसम्भ्रमः" सा० द० उक्ते २स्त्रीणां सात्त्विकालङ्कारभेदे यथा "लक्ष्मी चलकरीविघट्टितोत्कर्णमोरुरतिश्रमाप विभ्रमस्य। चञ्चलि प्रसभमङ्गो विनाऽपि हेतोर्लीलाभिः किमलंति कारणे तरुण्यः "सचकितमस्मितवक्त्रवारिजश्रीः"। अयचकितमाहवे निजम्" माघः। "भः समभनगा यस्यां साष्टक्षिदिह चकिता" वृ० र० उक्ते छन्दोभेदे स्त्री। कर्तरि क्त। ४शङ्किते ५भीते च त्रि०।

चकोर पु० चक-तन्नौ ओरन्। खनामख्याते-पक्षिभेदे "कोकप्रीतिचकोरपारणपटुः" मुरारिः। "इमां किमाचामयसे न चञ्चुभी चिरं चकोरस्य भवन्मुखेक्षुभी" नैष०। "इतश्चकोराक्षि! विलोकयेति" रघुः। स्वार्थे क तत्रार्थे अमरः। "तन्मांसगुणा राजनि० उक्ता यथा "चाटकं शीतलं रुच्यं वृष्यं कापिञ्जलामिषम्। तद्वच्चकोरजं मांसं वृष्यञ्च बलपुष्टिदम्"।

चक्क आर्त्तौ चुरा०उभ०सक०सेट। चक्कयति ते अचचक्कत् त।

चक्र पु० क्रियतेऽनेन कृ-चक्रार्थे क नि० द्वित्वम्। १चक्रवाके पक्षिणि, (चक्का) अमरः २रथाङ्गे, (चाका) ३सैन्ये, ४समुदाये, ५राष्ट्रे, ६ब्रह्मभेदे, ७कुम्भकारोपकरणे, "कलसे निजहेतुदण्डजः किल चक्रभ्रमिकारितायुषः" नैषधम्। ८अस्त्रभेदे। ९व्यूहभेदे, १०जलावर्त्ते, मेदि० ११योगिजाले, विका० १२नगरपुरे, १३तैलिकयन्त्रे तन्त्रोक्तेषु मूलाधारादिषु स्थितेषु षट्सु १४पद्मेषु, १५सर्वतोभद्रादिषु, १६देवार्चनयन्त्रेषु "श्रीचक्रमेतदुदितं परदेवतायाः" तन्त्रम्। मन्त्रदोषोपयोगिषु १६अक्षमादिषु, १७वसैल्यदिचक्रेषु, "प्रवृत्ते भैरवीचक्रे सर्व्वे वर्णाद्विजोत्तमाः" इति तन्त्रम् १८अलङ्कारोक्ते काव्यबन्धविशेषे च न०। अलङ्कारशब्दे ७६०पृ० द्रष्टव्यम् अङ्गचौदित्वात् द्विजिङ्गत्वेऽपि लक्ष्यभेदेनैवास्य लिङ्गभेदनियमः। तत्र अस्त्रभेदचक्रलक्षणं हेमाद्रौ परि० लक्षणसमुच्चये "श्रीभगवते धनुर्वेदे जमदग्निं प्रति गुरु उवाच। यत्र यथोक्तं पूर्वदिग्लक्षणं निबोध तत्रोत्तममध्यमाधममेदेन